Marjo Mäenpää
Opetusneuvos
Opetushallitus
12.11.2024 OPH-5829-2024

Asiantuntijalausunto / VNS 4/2024 vp Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko

Opetushallituksen lausunto

Opetushallitus pitää hyvänä, että koulutus on nostettu *Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteossa* yhdeksi kehityspolitiikkaa ja kehitysyhteistyötä käsittelevän luvun painopisteeksi. Myös korkeakoulutus on syytä ottaa huomioon koulutuksen kokonaisuudessa. Koulutuksella on selkeä yhteys tyttöjen oikeuksiin sekä ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen: tätä synergiaa olisi hyvä pitää esillä selonteon toimenpiteissä. Selonteossa voisi nykyistä vahvemmin tuoda esiin tutkimuspohjaista tietoa kauppa- ja kehityspolitiikan vaikutuksesta kestävään kehitykseen ja globaalin oppimiskriisin ratkaisuun. Suomen on mahdollista aiempaa enemmän hyötyä kansainvälisestä kehitysrahoituksesta eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä ja voimavarojen yhdistämisellä. Opetushallitus kannattaa, että Suomi pyrkisi jatkossa varaamaan määrärahoja Suomen osarahoitukseen koulutuksen Global Gateway -hankkeissa (esimerkiksi Team Europe -hankkeet), jotta hyvin käynnistynyt Euroopan unionin kehitysyhteistyöhankkeiden toteutus jatkuisi entistä vahvemmin.

Johdanto

Opetushallitus (OPH) kiittää Eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteosta (VNS 4/2024 vp). Lausunnossamme painotamme erityisesti selonteon lukua *4.2.2. Koulutustaso nousuun,* ja sen toimenpide-ehdotuksia.

4.2.2 Koulutustaso nousuun

Opetushallitus pitää hyvänä, että selonteossa koulutus on nostettu yhdeksi kehityspolitiikkaa ja kehitysyhteistyötä käsittelevän luvun painopisteeksi. Myös korkeakoulutus on syytä ottaa huomioon koulutuksen kokonaisuudessa. Kuten selonteossa nostetaan esiin, koulutus on Suomen selkeä vahvuusalue ja myös kilpailuetu kansainvälisillä markkinoilla. Suomalaiselle koulutusosaamiselle on laajaa kysyntää globaalisti. Suomella on mahdollisuus kehittää koulutusta tasavertaisessa yhteistyössä kumppanimaidemme kanssa. Opetushallituksessa vierailee vuosittain kymmeniä delegaatioita esimerkiksi eri maiden opetusministeriöistä. Matala- ja keskituloisten maiden on tehtävä merkittäviä taloudellisia muutoksia, jos ne aikovat saavuttaa kansalliset SDG 4 -tavoitteensa, sillä 21 prosenttia (USD 97 miljardia) näiden tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavasta rahoituksesta puuttuu edelleen[1].

Selonteossa esitetyt toimenpiteet liittyvät vahvasti Opetushallituksen kansainväliseen opetussektorin yhteistyöhön. Toimenpide-ehdotuksia on vain neljä, ja ne ovat melko tarkkaan rajattuja. Selonteossa olisi voinut tuoda esille myös muita toimenpide-ehdotuksia, kuten esimerkiksi sektorikohtaisia suosituksia korkeakouluille, ammatilliseen koulutukseen, politiikkavaikuttamiseen erilaisilla kansainvälisillä foorumeilla kouluruokakoalition lisäksi.

Kaupallinen yhteistyö ja kaupalliset ratkaisut ovat niin ikään keskeisiä tekijöitä, kun globaaliin oppimisen kriisiin haetaan ratkaisuja**.** Kestävän kehityksen näkökulmasta olennaista on, mitä eri toimijat (esimerkiksi yritykset, järjestöt, korkeakoulut) saavat työllään aikaan.

[1] Global Education Monitoring Report 2023

Esimerkiksi Opetushallituksessa toimivan Education Finland -ohjelman jäsenyritykset tarjoavat ratkaisuja, joista monet perustuvat tieteelliseen tutkimukseen, ja joiden avulla voidaan vaikuttaa esimerkiksi luku- ja laskutaidon kehittymiseen. Selonteossa voisi nykyistä laajemmin tuoda esiin tutkimusviitteitä, analyysejä ja näkökulmia, jotka valaisisivat kauppa- ja kehityspolitiikan yhteisvaikutusta kestävän kehityksen edistämisessä.

Opetushallitus pitää hyvänä, että selonteossa mainitaan yhtenä fokusalueena vammaisten henkilöiden koulutus. Suomalainen, inklusiivisen koulutuksen asiantuntemus kiinnostaa maailmalla. Opettajien kouluttaminen inklusiivisten pedagogisten menetelmien käytöstä opetuksessa edistää kaikkien oikeutta oppia ja parantaa oppimistuloksia. Kirjaus inklusiivisen koulutuksen edistämisestä kattaisi siten vammaisten henkilöiden koulutusta laajemmin suomalaisen erityispedagogiikan asiantuntemuksen, ja huomioisi esimerkiksi kielivähemmistöt tai koulupudokkaat.

Koulutuksella on selkeä yhteys tyttöjen oikeuksiin sekä ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen. Ilmastomuutoksella on laajat vaikutukset erityisesti tyttöjen oikeuksiin ja koulutukseen: luonnonkatastrofit aiheuttavat keskeytyksiä koulunkäyntiin, koulumatkat pitenevät ja turvallisuusriskit nousevat, köyhyys ja taloudelliset vaikeudet pakottavat tytöt takaisin koteihin, lapsiavioliitot yleistyvät. Nostamalla tyttöjen koulutustasoa voidaan vahvistaa paikallisyhteisöjen ilmastoresilienssiä. Koulutuksen ja osaamisen kehittymisen avulla voidaan luoda myös paikallisesti toimivia ratkaisuja ilmastomuutoksen hillitsemiseen. Suomen kannattaisi jatkossa sisällyttää opetussektori (ml. korkeakoulut) myös ilmastotoimiin ja ilmastoon liittyvään kansainväliseen vaikuttamistyöhön.

Toimenpide: Tiivistetään yhteistyötä Team Finland -toimijoiden välillä yritysten ja oppilaitosten viennin ja kansainvälistymisen vahvistamiseksi. Vahvistetaan suomalaisten toimijoiden osallistumista EU:n Global Gateway -aloitteeseen.

Team Finland -verkoston jäsenet voivat tiivistää yhteistyötään koulutusvientiin liittyen. Yhdistämällä eri toimijoiden voimavaroja vahvistetaan suomalaisten toimijoiden mahdollisuuksia hyötyä myös kansainvälisestä kehitysrahoituksesta. Opetushallituksessa toimiva koulutusviennin ohjelma Education Finland on pyrkinyt tiivistämään yhteistyötään eri Team Finland -toimijoiden kanssa. Tästä esimerkkinä yhteistyö Finnpartnership-ohjelman kanssa, jonka tavoite on edistää Suomen ja kehittyvien markkinoiden välistä liiketoimintaa ja luoda positiivisia kehitysvaikutuksia kohdemaissa. Finnpartnership voi osaltaan olla rahoittamassa koulutustoimijoiden hankkeita myöntämällä tukea hankkeisiin, joiden tavoitteena on esimerkiksi pitkäaikainen liikekumppanuus tai yhteistyö ODA-kelpoisen kansainvälisen järjestön kanssa.

Koulutusta painopisteenä olisi suotavaa myös vahvistaa esimerkiksi Business Finlandin järjestämillä vienninedistämisen matkoilla. Education Finland tekee jo nyt, tiivisti yhteistyötä Business Finland -ohjelman kanssa.

Education Finland -ohjelmalle tulisi luoda mahdollisuus päästä kirjautumaan Team Finland -verkoston CRM-järjestelmään. Koko valtionhallinnon yhteinen asiakkuuksienhallintajärjestelmä tehostaisi toiminnan koordinaatiota ja lisäisi tiedonkulkua virastojen ja ministeriöiden välillä. Tällä hetkellä CRM-järjestelmään pääsy on rajattu ja voi pahimmillaan johtaa menetettyihin vientimahdollisuuksiin tai päällekkäiseen toimintaan. Kehitysrahoitukseen liittyen Business Finland DevPlat -tiimin, FinnPartnershipin ja Education

Finlandin pitäisi yhdessä kyetä tukemaan osaamisen ja koulutuksen vientiä ja siten kytkeä osaamisen ja koulutuksen kaupallinen yhteistyö osaksi suurempia projekteja. Työn koordinointi ja tiedon ylläpito on haasteellista, koska osa toimijoista on CRM-järjestelmän ulkopuolella.

Education Finland ohjelman vuosittain teettämän asiakaskyselyn mukaan jäsenyritysten painopisteet ja preferenssit eivät kuitenkaan ole kehittyvissä maissa. Ohjelman jäsenyritysten pääkohdemarkkinat ovat Aasia, erityisesti Kaakkois-Aasia, Kiina, Intia ja Pakistan, ja kasvavaa kiinnostusta kohdistuu myös Eurooppaan. Onkin syytä pohtia, kuinka vahvistaa suomalaisyritysten kiinnostusta kehittää kestävää liiketoimintaa kehittyvissä maissa, jotta kaupan ja kehityksen synergian myönteiset vaikutukset toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

Education Finland on yhteistyössä jäsenistönsä kanssa tehnyt eettisen toiminnan periaatteet. Edellä mainittujen periaatteiden tueksi on myös tehty opas, joka auttaa toimijoita tunnistamaan riskejä koulutusviennissä erityisesti kehittyvien maiden suuntaan. Myös korkeakoulut käyttävät tätä opasta esimerkiksi kansainvälisten opiskelijoiden kiinnostuksen herättämiseen suomalaista korkeakoulujärjestelmää kohtaan.

Näkemyksemme mukaan tähän selontekoon liittyen lausunto olisi hyödyllistä pyytää myös Business Finlandilta ja Finnpartnershipiltä.

EU:n Global Gateway aloite

Opetushallitus on ollut ensimmäisiä toimijoita Suomessa, joka on saanut

Euroopan komission rahoitusta Global Gateway -ohjelmasta. OPH on mukana kahdessa Global Gateway Team Europe -aloitteessa:

- *Regional Facility for Teachers* -aloite tähtää opettajankoulutuksen kehittämiseen Saharan eteläpuolisissa Afrikan maissa. OPH:n hallinnoima rahoitus on noin 13 miljoonaa euroa vuosille 2024–2026.
- *Opportunity Driven VET* -aloite on ammatillisen koulutuksen kehittämishanke, jossa rahoitusosuutemme on noin 7 miljoonaa euroa vuosille 2024–2028.

Edellä mainittujen hankkeiden lisäksi neuvottelemme kahdesta uudesta EU-rahoitteisesta Team Europe -hankkeesta.

EU-rahoitteisia hankkeita toteuttamalla OPH pääsee tekemään tiivistä yhteistyötä Saharan eteläpuoleisen Afrikan maiden opetusministeriöiden kanssa ja luomaan mahdollisuuksia suomalaisille opetusalan toimijoille ja asiantuntijoille. Lisäksi hankkeet mahdollistavat tiiviimmän yhteistyön eri EU-jäsenmaiden välillä kehitysyhteistyön toteutuksessa. Opetushallituksessa hankkeiden valmistelusta on vastannut Opetusalan kehitysyhteistyön osaamiskeskus FinCEED. Valmistelutyö on ollut mahdollista toteuttaa ulkoministeriön rahoituksella kehitysyhteistyövaroista. Näin ollen kehitysyhteistyörahoituksen avulla on pystytty laajentamaan Suomen rahoituspohjaa opetussektorin kehitysyhteistyössä. Suomen tulisi jatkossa pyrkiä varaamaan määrärahoja Suomen osarahoitukseen koulutuksen Global Gateway-hankkeissa (Team Europe -hankkeet), jotta hyvin käynnistynyt EU:n kehitysyhteistyöhankkeiden toteutus jatkuu.

Pilariarvioidun organisaation on mahdollista neuvotella EU:n komission kanssa EU:n kehitysrahoituksen vastaanottamisesta neuvotteluteitse (ilman kilpailutusta), sekä suunnitella ja toimeenpanna kehitysyhteistyöhankkeita komission puolesta Suomen vahvuusaloilla. Opetushallitus on tehnyt esiselvityksen pilariarviointia varten ja varsinainen hakemus on lähetetty komissiolle. Mahdollinen Opetushallituksen pilariarvio voi luoda suomalaisille koulutusalan yrityksille ja muille toimijoille uusia väyliä hakea mukaan tai ottaa osaa EU-hankkeisiin liittyviin kilpailutukseen.

Toimenpide: Jatketaan yhteistyötä kansainvälisten koulutusalan toimijoiden kanssa. Tuetaan Unicefin innovaatiotoimintaa. Tehdään yhteistyötä myös kansalaisjärjestöjen kanssa.

Euroopan komissio ja jäsenmaat yhdessä on maailman suurin opetusalan kehitysyhteistyön rahoittaja. FinCEED on viimeisten kahden vuoden aikana lähettänyt (sekondeerannut) Euroopan komissioon ja EU:n delegaatioihin yhteensä kolme suomalaista asiantuntijaa. Nämä asiantuntijat ovat paitsi tuoneet Suomeen parempaa ymmärrystä komission ja delegaatioiden toimintatavoista, myös tukeneet Opetushallituksen kasvua EU:n delegoidun yhteistyön toteuttajaksi. Suomen tulee jatkossakin pyrkiä aktiivisesti vaikuttamaan Euroopan unionin toimintaan yhtenä maailman suurimmista kehitysyhteistyön rahoittajista, ja varmistamaan että koulutus säilyy keskeisenä EU:n kansainvälisten kumppanuuksien prioriteettina myös komissaari Jutta Urpilaisen kauden jälkeen. Kansainvälisistä koulutusalan toimijoista *Global Partnership for Education* -rahasto maksaa maiden omien opetussektorin kehittämisohjelmien toimeenpanoa tarve- ja tulosperustaisesti. Suomessakin on GPE-rahoitteisia ohjelmia toteuttavia kansalaisjärjestöjä. Maailmanpankki-ryhmä on myös erittäin merkittävä koulutusalan kehitystyön rahoittaja. Ministeriöiden johdolla on tärkeää

suunnitella, miten teemme yhteistyötä kansainvälisten koulutusalan toimijoiden kanssa, ja mihin Suomi asioihin pyrkii vaikuttamaan.

Toimenpide: Jatketaan maailmanlaajuisen kouluruokakoalition puheenjohtajistossa.

Suomi on tehnyt hienoa työtä maailmanlaajuisen kouluruokakoalition puheenjohtajana (ministerit Ville Skinnari ja Ville Tavio). Koalitioon on liittynyt jo nyt yli 100 valtiota, mikä on huomattava saavutus. Kouluruokailu edistää mm. ruokaturvaa, lasten terveyttä ja oppimistuloksia. Opetushallitus on koonnut yhteen suomalaisia kouluruokailualan toimijoita pohtimaan, kuinka Suomen kouluruokailuosaamista voidaan hyödyntää paremmin. On tärkeää kirkastaa suomalaista kouluruokailuosaamista kansainvälisessä yhteistyössä ja löytää konkreettisia keinoja lisätä Suomen globaalia yhteistyötä kouluruokailun alalla.

Toimenpide: Yhdistetään kehitysyhteistyön ja koulutusviennin keinoja ja edistetään monitoimijayhteistyön toimintamalleja koulutusviennissä ja kehitysyhteistyössä.

Opetushallitus suosittelee, että monitoimijayhteistyötä käsitteenä tulee selkeyttää, ja sen käytännön toiminnan toteutusta tulee vahvistaa**.** Jotta monitoimijayhteistyötä voitaisiin tehokkaasti edistää, on ensin tärkeää luoda toimintasuunnitelma. Siinä tulisi olla kattava viitekehys, joka sisältää muun muassa monitoimijayhteistyön tarkoituksen ja strategian, käsitteet, lähestymistavan toteuttamisen ja koordinointimenetelmät suomalaisten toimijoiden välillä.

Opetushallitus osallistuu mielellään monitoimijayhteistyön kehittämiseen yhdessä muiden suomalaisten opetusalan toimijoiden kanssa, joita ovat esimerkiksi yritykset, järjestöt ja korkeakoulut. Monitoimijayhteistyön kehittämisessä keskeistä on eri organisaatioiden mandaatit ja ministeriöiden rahoittajarooli, joka kokoaa yhteen eri toimijoita. Lisäksi monitoimijayhteistyö koskettaa myös muita kuin koulutussektoria, joten sen kokonaisvaltainen koordinaatio ei rajoitu mielestämme vain opetussektoriin.

Yleiset huomiot

Selonteossa mainittuja kestäviä ja molemmille osapuolille hyötyä tuottavia kumppanuuksia luodaan kansainvälisen korkeakouluyhteistyön avulla. Esimerkkinä tästä ovat hankkeet ja verkostot, joissa on luotu yhteistyötä eri toimijoiden välillä (tutkimus, opetus, kansalaisjärjestöt sekä yritysmaailma), vaikka taloudellista tukea on myönnetty pelkkään korkeakoulujen väliseen yhteistyöhön. Korkeakoulujen välisellä yhteistyöllä voidaan osoittaa olevan laajoja kerrannaisvaikutuksia. Korkeakoulujen yhteistyö perustuu usein pitkäaikaisiin ja luottamuksellisiin kumppanuuksiin. Tätä kannattaa Suomen hyödyntää selonteossa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Esimerkkejä tiiviistä yritysyhteistyöstä on esimerkiksi ympäristö-, ilmasto ja kiertotalousteknologian alalta.

Selonteossa Suomi sitoutuu tukemaan naisten ja tyttöjen koulutusmahdollisuuksia (luku 4.2.1). Tämä tuki on tärkeää kohdentaa koulutuksen laadun parantamiseen, erityisesti tukemalla naisopettajien pedagogista osaamista ja naisia koulujen johdossa. Keskeisin syy koulun keskeyttämiseen on oppimisen puute, mikä on osaltaan seuraus opetuksen heikosta laadusta. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vain neljä kymmenestä tytöstä saa toisen asteen koulutuksen päättötodistuksen. Erityisesti tyttöjen toisen asteen koulutus tutkitusti vähentää lapsiavioliittojen ja ennenaikaisten

raskauksien riskiä[2]. Tyttöjen ja naisten kouluttaminen taas lisää talouskasvua ja hillitsee väestönkasvua[3].

4.3 Ukrainan tukeminen

Opetushallituksen näkökulmasta on johdonmukaista pitää koulutussektori Ukrainan tukemisen painopisteenä. Suomi on jo tehnyt paljon Ukrainan ammatillisen koulutuksen mutta myös korkeakouluyhteistyön tukemisessa. On tärkeä vahvistaa suomalaisten toimijoiden edellytyksiä päästä mukaan laajoihin kansainvälisiin rahoitusinstrumentteihin ja sen myötä osallistua Ukrainan jälleenrakennukseen mahdollisimman laajamittaisesti. Opetushallitus on myös käynnistänyt Ukrainassa yrityskiihdyttämö-hankkeen koulutusteknologian saralla.

4.5 Tuki kansalaisyhteiskunnalle

Jos selonteon ehdotusten mukaisesti painopistettä siirretään kansalaisjärjestöyhteistyön suuntaan, kannattaa ottaa huomioon, että opetusalan kansainvälisessä yhteistyössä nimenomaan yliopistot, korkeakoulut ja oppilaitokset ovat keskeisiä, laadukkaita ja luotettavia toimijoita.

Opetushallitus on sitoutunut edistämään suomalaisten opetusalan toimijoiden kansainvälisiä mahdollisuuksia kokonaisuudessaan, mukaan lukien yritykset, oppilaitokset, järjestöt ja yliopistot. Yhteistyötä tiivistämällä Suomen asema

[2] Wodon, Male and Onagoruwa: Educating Girls and Ending Child Marriage in Africa: Investment Case and the Role of Teachers and School Leaders (Africa Teachers Report Series, Unesco IICBA Study 2024-2)
[3] Esimerkiksi Onagoruwa & Wodon: Nigeria: Girls Education, Child Marriage and Fertility Rates (Unesco IICBA Knowledge Brief 2023-7)

tulee yhä vahvistumaan globaalissa opetussektorin yhteistyössä. Samalla on tärkeää varmistaa, että kansallisesti investoimme riittävästi, jotta koulutuksen ja opetuksen laatu säilyy korkealla tasolla.